

บทที่ 2

แบบเรียนและวรรณกรรมสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นการเรียนการสอนภาษาไทยคงมีลักษณะแบบเดียวกับสมัยสุโขทัย เพราะเหตุว่า ชาวไทยในอยุธยานั้นถึงแม้ว่า จะแยกตัวออกมาเป็นอิสระสมัยพระเจ้าอู่ทอง (พ.ศ. 1893) นั้น หาได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมของกลุ่มขึ้นมาใหม่ไม่ แต่ยังสืบทอดวัฒนธรรมไทยทางด้านภาษาและตัวอักษรไทยจากอาณาจักรสุโขทัยทั้งสิ้น ดังปรากฏว่าจารึกลานเงินที่วัดส่องคบ (ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3, กรุงเทพฯ ๑, โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2508) หลักเมืองชัยนาทเก่า (จารึกหลักที่ 44, 50 และ 51) เป็นจารึกที่มีอายุมากที่สุดพบอยู่ในบริเวณอาณาจักรอยุธยา นั้น รูปร่างตัวอักษรมีลักษณะแบบเดียวกับอักษรไทยที่ใช้อยู่ในอาณาจักรสุโขทัยสมัยพระยาธิไทยแสดงว่า ประชาคมกรุงศรีอยุธยาได้รับตัวอักษรไทยสุโขทัยมาใช้ตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาหรือก่อนหน้านั้นแล้ว

ฉะนั้น แบบเรียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาคงใช้อักษรไทยแบบสุโขทัยนั่นเองและการจัดการเรียนการสอนคงจะสืบเนื่องแบบอย่างมาจากสุโขทัยเช่นกัน คือ สำนักเรียนวัดเป็นส่วนสำคัญในการเรียนทั่วไป และสำนักราชบัณฑิตก็จัดสอนหนังสือแก่เจ้าขุน-มูลนาย

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ชาวตะวันตกได้เริ่มเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา ชาวตะวันตกบางกลุ่มได้มีเจตนาที่จะนำพระคริสตธรรมเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยด้วย พวกเขาทูลวงได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักสำคัญ ๆ ในยุโรปมาเผยแพร่คริสตศาสนา ในบางรัชสมัยบาทหลวงได้รับการสนับสนุนในการสอนศาสนาแก่ประชามอญอยุธยาจากราชสำนักไทย ได้จัดตั้งสำนักสอนพระคริสตธรรมและค่อยพัฒนามาเป็นโรงเรียน คือ เริ่มสอนพระคริสตธรรมแก่ชาวชนไทยควบคู่กับการสอนภาษาต่างประเทศและภาษาไทยแก่ชาวชนไทย คณะบาทหลวงได้รับสิทธิเสรีในการจัดสอนศาสนาอย่างมากในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) ถึงแม้ว่าเราจะไม่ทราบรายละเอียดในการจัดการเรียนการสอนในสมัยนั้นก็ตาม แต่ก็พออนุมาน

ได้ว่า เด็กไทยจำนวนไม่น้อยที่สามารถเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศสจนสามารถใช้การได้อย่างดี และสามารถที่จะไปศึกษาเล่าเรียนที่ประเทศฝรั่งเศสได้ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายราชทูตสมัยสมเด็จพระนารายณ์ที่มีพระยาโกษาธิบดีเป็นหัวหน้าคณะ ได้กล่าวฝากฝังนักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ที่กรุงปารีส ซึ่งได้ไปศึกษาพร้อมกับคณะราชทูตไทยในครั้งนั้น

การที่สำนักหมอสอนศาสนาเริ่มมีบทบาทในการเรียนการสอนหนังสือมากขึ้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์อยู่ไม่น้อย ดังที่พยายามจัดทำแบบเรียนให้เป็นมาตรฐานเพื่อใช้ในการสอนหนังสือแก่เยาวชนไทย พระโหราธิบดีจึงได้แต่งแบบเรียนชื่อ “จินตคณิต” นับว่าเป็นแบบเรียนเล่มแรกของไทย หนังสือแบบเรียนจินตคณิตเล่มนี้คงใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยต่อ ๆ มาในสำนักราชบัณฑิตและสำนักเล่าเรียนวัดจนได้ศึกษาเล่าเรียนกันอย่างกว้างขวาง

นักเรียนของพวกหมอสอนศาสนาคริสต์นี้เจริญรุ่งเรืองในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) เท่านั้น ในตอนปลายรัชสมัยก็ได้มีคนไทยกลุ่มหนึ่งตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับบ้านเมืองที่สมเด็จพระนารายณ์มีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับรัฐบาลฝรั่งเศส (รัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14) และนักเผชิญโชคชาวกรีกคือ ฟอลคอน (ออกญา วิไชยณรงค์) มีการส่งนักเรียนไทยไปเรียนที่ประเทศฝรั่งเศสรวมทั้งสมเด็จพระนารายณ์ทรงยินยอมให้กองทหารฝรั่งเศสประจำที่เมืองบางกอก (กรุงเทพฯ) สมเด็จพระเพทราชาและหลวงสรศักดิ์ (ภายหลังได้ครองราชย์ที่เรารู้จักในพระนามพระเจ้าเสือ) ร่วมกับพรรคพวกทำการปฏิวัติขับไล่กองทหารฝรั่งเศสออกจากแผ่นดินไทย และกำจัดออกญาวิไชยณรงค์ เหตุการณ์นี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไทยและชนชั้นผู้ปกครองไม่ไว้ใจชาติตะวันตกและทำให้ขาดสัมพันธ์ทางการทูตกับชาวตะวันตกเป็นเวลา 100 ปีเศษ (อุทัย มวลศิลป์, แนวคิดทางการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ - พ.ศ. 2475. โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526. พิมพ์สำเนา, หน้า 9.) เริ่มมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับชาวตะวันตกอีกครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นปัจจัยให้รัฐบาลไทยในสมัยต่อมาไม่ได้ให้ความไว้วางใจชาวตะวันตกอีกเลยรวมทั้งกลุ่มพวกหมอสอนศาสนาคริสต์ด้วย ฉะนั้น โรงเรียนของกลุ่มหมอสอนศาสนาคริสต์จึงไม่ได้รับการสนับสนุนเหมือนเช่นเคย ไม่เพียงแต่เท่านั้น ยังพบหลักฐานศิลาจารึกที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2273 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมโกศ คือ จารึกวัดคริสเตียน ปักไว้ที่หน้าโบสถ์บ้านบางปลาเหน็ด (ปัจจุบันไม่ทราบว่าเป็นจารึกหลักนี้อยู่ที่ใด พบเพียงข้อความในประชุมพงศาวดารภาคที่ 38 หน้า 111-117) เป็นประกาศพระบรมราชโองการห้าม 4 ประการในการสอนศาสนาคริสต์ โดยสรุปคือ (1) ห้ามบาทหลวงใช้อักษรขอม, อักษรไทย แต่งหนังสือในการสอนคริสต์ศาสนา (2) ห้ามใช้ภาษาไทยในการสอนศาสนาคริสต์ (3) ห้ามคนไทย มอญ ลาว ยืมข้าวของเงินทองพวกมิชชันนารี และห้ามเข้ารีต ถ้าทราบว่ามีใครเข้ารีตถูกลงโทษถึงประหาร (4) ห้ามพวกบาทหลวงเขียนหนังสือคัดค้าน ศาสนาพุทธและให้ระมัดระวังกระทำผิด ข้อห้ามทั้งสิ้นนี้

จากประกาศพระบรมราชโองการเมื่อ พ.ศ. 2273 ข้างต้นนี้ โรงเรียนสอนหนังสือและศาสนาคริสต์แก่เด็ก ๆ ไทยของพวกมิชชันนารีจึงต้องงออย่างสิ้นเชิง ฉะนั้น โรงเรียนสำนักหมอสอนศาสนาก็คงมีเฉพาะในสมัยก่อนหน้านี้ และมาสะดุดหยุดลงอย่างสิ้นเชิงตามประกาศพระบรมราชโองการนี้ ฉะนั้น เด็กไทยที่เป็นบุตรหลานของพระราชาธิบดีก็ศึกษาเล่าเรียนหนังสือตามวัดเพียงอย่างเดียว ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ก็คงเล่าเรียนที่สำนักราชบัณฑิต

สำนักสอนหนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยา สำนักสอนหนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ต่างไปจากสมัยสุโขทัยมากนัก กล่าวคือ วัดยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษาของประชานิคม ดังที่ เดอ ลาลูแบร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ราชอาณาจักรสยาม” ตอนหนึ่งว่า “พระภิกษุเป็นผู้สอนหนังสือแก่ราษฎรทั่วไป” ฉะนั้น สำนักเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยาจะเพิ่มขึ้นมาอีกแบบหนึ่ง คือ โรงเรียนของหมอสอนศาสนา ดังนี้

1) สำนักราชบัณฑิต เป็นสำนักเรียนที่สอนหนังสือแก่เจ้าขุนมูลนายและลูกหลาน
2) สำนักเรียนวัด เป็นสถานที่เปิดสอนหนังสือแก่กุลบุตร กุลธิดา ของขุนนาง
ชั้นรอง ๆ และบุตรหลานของประชาชนทั่วไป และคงมีเป็นจำนวนมากหลายสถาน-
ศึกษาจนมองสิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ ได้กล่าวว่า พระภิกษุเป็นผู้สอนหนังสือแก่ประชาชน
ทั่วไป

3) สำนักเรียนของหมอสอนศาสนา สำนักหมอสอนคริสตศาสนา ได้เปิดสอน
หนังสือแก่บุตรหลานของประชาชนทั่วไปด้วยเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่
พระคริสตธรรม แต่เราไม่อาจทราบได้ว่า ในสมัยนั้นสำนักหมอสอนศาสนาได้สอน
วิทยาการแบบตะวันตกหรือไม่ อย่างไร และคงเจริญรุ่งเรืองอยู่สมัยเดียวดังกล่าวข้างต้น

ประวัติของความรุ่งเรืองทางวรรณกรรมที่สำคัญ อาจแบ่งเป็น 3 สมัย ได้แก่
สมัยอยุธยาตอนต้น สมัยอยุธยาตอนกลาง และ สมัยอยุธยาตอนปลาย แต่ในที่นี้จะเน้น
เกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาใช้เรียนและเรื่องของแบบเรียน จึงแบ่งออกเพียง 2 สมัย คือ

1. สมัยอยุธยาตอนต้น ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าอู่ทองจนถึงสิ้นรัชกาลพระเจ้า -
ทรงธรรมคือ พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2171

2. สมัยอยุธยาตอนปลาย เริ่มนับจากรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งถือ
ว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมไทย ไปจนถึงช่วงเสียกรุงในสมัยพระเจ้าเอกทัศ ตั้งแต่
พ.ศ. 2199 ถึง พ.ศ. 2310

แบบเรียนและวรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น

แบบเรียนสำหรับใช้เรียนภาษาไทยในสมัยอยุธยาตอนต้นยังไม่มีผู้ใดค้นพบจนกระทั่งปัจจุบันนี้ แต่มีวรรณกรรมที่เป็นวรรณคดีสำคัญหลายเรื่อง เช่น ลิลิตโองการ-
แข่งน้ำ ลิลิตยวนพ่าย มหาชาติคำหลวง ลิลิตพระลอ โคลงทวาทศมาส กาพย์-
มหาชาติ ฯลฯ ถึงแม้ว่าสมัยนี้จะยังไม่มีหลักฐานการค้นพบหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย
แต่ก็นับเป็นสมัยที่วรรณคดีหลายเรื่องมีความงดงามไพเราะซาบซึ้งใจ และมีความ
พิถีพิถันใช้ภาษาในการแต่งคำประพันธ์ ซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรืองของภาษาไทย ซึ่งใน
ที่นี่จะกล่าวเน้นเพียง 4 เรื่อง ได้แก่ ลิลิตโองการแข่งน้ำ ลิลิตยวนพ่าย มหาชาติคำหลวง
และลิลิตพระลอ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นแนวทางการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ในแบบ
เรียนภาษาไทยที่ใช้ปัจจุบันต่อไป

ลิลิตโองการแข่งน้ำ

ลิลิตโองการแข่งน้ำ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า” ใช้
สำหรับพราหมณ์สวดหรืออ่านในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา (หรือพระราชพิธี
ศรีสังฆปาณกาล) เพื่อให้ผู้เข้าค้ำน้ำสาบานซึ่งเป็นข้าราชการทหารและเจ้าเมืองประเทศ-
ราช ชื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ไม่คิดคด ทยศ เป็นขบถ หรือแข็งเมือง
อันจะยังผลให้บ้านเมืองมีความมั่นคง สงบร่มเย็น เป็นปึกแผ่น พระราชพิธีนี้ได้ยกเลิก
ไปเมื่อเปลี่ยนระบอบการปกครองใน พ.ศ. 2475 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 9 ได้มีการ
รื้อฟื้นจัดพระราชพิธีนี้ขึ้นภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามจนถึงปัจจุบัน
สำหรับเฉพาะผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันมีศักดิ์รามธิบดี ซึ่งได้
บำเพ็ญความดีความชอบพิเศษเป็นประโยชน์อังกัราชการทหาร เพื่อค้ำน้ำสาบาน
เฉพาะพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ผู้แต่ง สันนิษฐานว่า เป็นพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีในพระราชสำนัก ซึ่งมีความรู้อย่างลึกซึ้งในพิธีพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตและวัฒนธรรมขอม แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง)

ลักษณะการแต่ง การแต่งเป็นลิลิตประกอบด้วย ร่ายโบราณและโคลงห้า ไม่เคร่งครัดในสัมผัส คำที่ใช้มีทั้งคำในภาษาสันสกฤต คำเขมรและคำไทยโบราณ

สาระสำคัญ ลิลิตโองการแช่งน้ำ เริ่มด้วยร่ายโบราณ สลับกับโคลงห้า สรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าทั้งสามของพราหมณ์ คือ พระนารายณ์ พระอิศวร และพระพรหม พรรณนาถึงไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลก มีฝนตกลงมาดับไฟ แล้วสร้างโลกใหม่ เกิดมนุษย์ มีกษัตริย์เป็นใหญ่ แล้วจึงตั้งพิธีอัญเชิญพระกรรมบดี ปู่เจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เทพยคา อสูร ฤๅษีปีศาจ ตลอดจนสัตว์มีพิษทั้งหลายมาเป็นพยาน สาปแช่งลงโทษผู้คิดคดทรยศต่อพระมหากษัตริย์ ให้ได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ นานา แล้วอวยชัยให้พรแก่ผู้จงรักภักดี และจบด้วยร่ายสดุดีพระเกียรติสมเด็จพระรามาธิบดี

คุณค่าที่ได้รับ ลิลิตโองการแช่งน้ำมีคุณค่าหลายด้าน เช่น

1. **ด้านการปกครอง** มุ่งให้ทหารและข้าราชการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ไม่คิดคดทรยศ เป็นขบถ หรือแข็งเมือง ประชาชนก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ทำให้บ้านเมืองสงบ เป็นปึกแผ่นและเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง

2. **ด้านพิธีกรรม** ยังนำมาใช้สำหรับสวดในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการประกอบพระราชพิธีขึ้นภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ซึ่งได้บำเพ็ญความดีความชอบพิเศษเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ราชการทหาร

3. ด้านศาสนา แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาฮินดูของพราหมณ์ที่มีต่อชาวไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ แม้จะมีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกว่า คนไทยนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังคงบูชาพระผู้เป็นเจ้าทั้งสาม หลักฐานที่แสดงอย่างชัดเจนคือ การสร้างเทวาลัยประดิษฐานพระผู้เป็นเจ้าทั้งในสถานที่ราชการและภาคเอกชนอยู่มากมายหลายแห่งทั่วประเทศ

4. ด้านวัฒนธรรม ไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดื่มน้ำสาบาน เพื่อแสดงความจงรักภักดีจากขอม ซึ่งเรื่องอำนาจในเขตสุวรรณภูมิขณะนั้น และขอมได้อิทธิพลทางคติพราหมณ์จากอินเดีย อันเป็นอยู่อารยธรรมตะวันออกอีกต่อหนึ่ง

5. ด้านภาษา มีอิทธิพลต่อกวีนิพนธ์หลายเรื่องในสมัยต่อมา ซึ่งแทรกคติพราหมณ์ที่นับถือพระผู้เป็นเจ้าทั้งสามปะปนกับศาสนาพุทธ จนยากที่จะแยกความเชื่อถือนี้ออกจากกัน

6. ด้านศิลปกรรม มีอิทธิพลต่อศิลปกรรมของไทย ซึ่งหาดูได้ไม่ยากจากภาพจิตรกรรมฝาผนังหรือประติมากรรมปูนสูงที่หน้าบันอุโบสถวัดเป็นจำนวนมาก เป็นรูปพระผู้เป็นเจ้าทั้งสาม หรือองค์ใดองค์หนึ่ง บางทีก็ทำเป็นรูปพาหนะของพระผู้เป็นเจ้า เช่น หงส์ ครุฑ เป็นต้น

ลิลิตยวนพ่าย

ลิลิตยวนพ่ายเป็นกวีนิพนธ์ที่แต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อครั้งที่ทรงชนะการศึกสงครามกับทางเหนือ ยวน คือ พวกโยนก หรือชาวล้านนา ยวนพ่าย หมายถึง ชาวล้านนาพ่ายแพ้ในการรบระหว่างไทยกับเชียงใหม่ ถ้าอ่านเรื่องนี้อย่างพิถีพิถันแล้วจะพบว่า จำนวนโวหารที่ใช้เป็นแบบฉบับของอยุธยาตอนต้น โดยไม่มีการแก้ไขต่อเติมเสริมแต่งเลย ทั้งนี้ เนื่องจากต้นฉบับที่ค้นพบยังคงอยู่อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ผู้แต่ง ในบทประพันธ์ไม่ได้ระบุชื่อผู้แต่งไว้ จึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต ผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทที่ปรารถนาจะแต่งบทสวดติ พระเกียรติยศสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้ปรากฏไว้ ด้วยความจงรักภักดีอันสูงสุด โดยไม่ประสงค์ออกนามของตนให้อยู่คงคู่กับบทกวี

ลักษณะการแต่ง แต่งเป็นลิลิตคั่น ประกอบด้วย ร่ายคั่น โคลงคั่นบาทกฤษณ และ โคลงคั่นวิวิธมาลี รวมทั้งสิ้น 296 บท โดยมีร่ายเพียง 2 บท เนื้อหาบางตอนไม่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน อาจเป็นได้ว่า ผู้แต่งเว้นช่วงแต่ง ไม่ได้แต่งต่อเนื่องจนจบในช่วงเดียว

สาระสำคัญ เป็นบทนมัสการบูชาพระรัตนตรัย แล้วสรรเสริญพระบุญญาธิการแห่งองค์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เล่าพระราชประวัติตั้งแต่ตอนประสูติ จนได้เสวยราชสมบัติ เมื่อครั้งเข้าเมืองเชียงใหม่ (เชลียง) เอาใจออกห่างไปเข้ากับเจ้าเมืองเชียงใหม่มาตีเมืองชัยนาท สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงยกทัพหลวงไปตีกลับคืนแล้วเสด็จไปประทับอยู่ ณ เมืองพิษณุโลก การสืบทอดศาสนาจากลังกา การเสด็จออกผนวชระยะหนึ่ง จากนั้นพรรณนาถึงเหตุการณ์ทางเชียงใหม่อย่างละเอียด

คุณค่าที่ได้รับ คุณค่าด้านต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. ด้านประวัติศาสตร์ ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงสำคัญเกี่ยวกับการศึกสงครามระหว่างไทยสุโขทัยกับเมืองล้านนาเชียงใหม่ ในสมัยอยุธยาตอนต้น

2. ด้านวัฒนธรรมประเพณี แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและการปฏิบัติตนของคนในสมัยนั้น เช่น

- ความเชื่อที่ว่า พระมหากษัตริย์เป็นเทพเจ้าเสด็จลงมาเพื่อค้ำทุกข์เบ็ญจของราษฎรและปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข จึงทำให้มีความจงรักภักดีอย่างสูงสุดต่อองค์พระมหากษัตริย์

8. ด้านอิทธิพลต่อกวียุคหลัง เช่น

- เป็นตัวอย่างในการประพันธ์โคลงฉันท์
- มีการใช้คำพรรณนาเหตุการณ์ได้อย่างตื่นเต้นเร้าใจ
- เป็นแรงบันดาลใจให้กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส ทรงประพันธ์

ลิลิตตะเลงพ่าย

มหาชาติคำหลวง

มหาชาติคำหลวงเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาไทยที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบ และเป็นวรรณคดีคำหลวงเรื่องแรก ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ในตำนานหนังสือมหาชาติว่า การแปลคาถาบาลีมาเป็นไทย เช่นนี้คงมีมานานแล้วแต่ครั้งสุโขทัย หากแต่ฉบับเดิมสูญหายไปเสีย ดังนั้น การแปลแบบนี้จึงมีหลักฐานแต่ในสมัยอยุธยา

หนังสือที่จะได้ชื่อว่า “คำหลวง” มีลักษณะดังนี้

1. เป็นหนังสือที่พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้แต่ง อาจจะเป็นบทพระราชนิพนธ์หรืออยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์
2. เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์หรือเรื่องสำคัญทางศาสนา
3. เป็นกวีนิพนธ์ที่ใช้คำประพันธ์หลายประเภทละกัน มีทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ และร่าย แต่ไม่ใช้ “กลอน” ในการแต่ง

ผู้แต่ง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงมีพระบรมราชโองการให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตเพื่อแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้น รวมทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ ในราว พ.ศ. 2025 พอถึงคราวเสียกรุงเมื่อปี พ.ศ. 2310 พบว่า มีของเดิมคงเหลืออยู่เพียง 7 กัณฑ์ สูญหายไป 6 กัณฑ์ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดเกล้าฯ ให้แต่งซ่อมกัณฑ์ที่ขาดไป ได้แก่ กัณฑ์หิมพานต์ ทานกัณฑ์ กัณฑ์จุลพน กัณฑ์-มัถรี กัณฑ์สักกบรรพ และกัณฑ์ฉกษัตริย์ จึงมีครบ 13 กัณฑ์ เมื่อ พ.ศ. 2358 ดังนั้น ผู้แต่งเรื่องนี้จึงมีอยู่ 2 สมัย คือ สมัยอยุธยาตอนต้น และสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

ลักษณะการแต่ง การแต่งจะยกคาถาบาลี 1 คาถา แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยโดยใช้คำประพันธ์ เรียกว่า “แปลแต่ง” สลับกันไปอย่างนี้จนจบ มหาชาติคำหลวงมีคาถาบาลี 1,000 คาถา เมื่อนำมาใช้เทศน์จึงเรียกว่า “เทศน์คาถาพัน”

สาระสำคัญ มหาชาติ แปลว่า การเกิดที่ยิ่งใหญ่ หมายถึง พระชาติสุดท้ายของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร เพื่อทรงบำเพ็ญทานบารมีอันเป็นบารมีสำคัญในพระชาตินี้และทรงบำเพ็ญทศบารมีเป็นปรมัตถบารมี มหาชาติคำหลวงมีเนื้อเรื่องแบ่งเป็นตอนเรียกว่า “กัณฑ์” รวมทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ คือ

1. กัณฑ์ทศพร
2. กัณฑ์หิมพานต์
3. ทานกัณฑ์
4. กัณฑ์วนปเวสน์
5. กัณฑ์ชูชก
6. กัณฑ์จุลพน
7. กัณฑ์มหาพน
8. กัณฑ์กุมาร
9. กัณฑ์มัทรี
10. กัณฑ์สักกบรรพ
11. กัณฑ์มหाराช
12. กัณฑ์ฉกษัตริย์
13. นครกัณฑ์

คุณค่าที่ได้รับ คุณค่าในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ด้านภาษา มีคุณค่า เช่น

- ทำให้เห็นความแตกต่างของสำนวนในแต่ละสมัยได้อย่างชัดเจน ถึงแม้สำนวนภาษาจะต่างสมัยกันแต่ความไพเราะ สละสลวยของบทประพันธ์มิได้ด้อยหรือแตกต่างกันเลย ย่อมเป็นการพิสูจน์ถึงอัจฉริยภาพของกวีที่มีชื่อเสียงของแต่ละยุคสมัยโดยแท้

- เป็นตัวอย่างการแปลแต่งวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องอื่น ๆ โดยวิธียกคาถาบาลีตั้งแล้วแปลภาษาไทยได้อย่างไพเราะงดงาม ชัดเจน สละสลวย

- มีการใช้ศัพท์โบราณ ทั้งศัพท์ภาษาไทย บาลี สันสกฤตและเขมร อยู่เป็นจำนวนมาก

2. ด้านศาสนา มีความสำคัญ ได้แก่

- นำมาใช้อ่านหรือสวดในเทศกาลสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลออกพรรษา

- ใช้ในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ให้เห็นถึงผลบุญในการให้ทาน

3. ด้านสังคม ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น

- ประเพณีการพึ่งเทศน์มหาชาติ ทำให้ประเพณีนี้ยังคงมีมาตราบจนถึงปัจจุบัน

- ความสำคัญของครอบครัว เมื่อพระเวสสันดรทรงถูกเนรเทศ พระนางมัทรีและพระโอรสธิดาก็เสด็จตามไปด้วย

4. ด้านอิทธิพลต่อกวี ทำให้กวีนำเอามหาชาติมาแต่งอีกหลายสำนวน เช่น

- กาพย์มหาชาติ

- มหาชาติกลอนเทศน์ หรือ เวสสันดรชาดก

- ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก

ลิลิตพระลอ

ลิลิตพระลอ ได้รับยกย่องว่า เป็นยอดวรรณคดีประเภทลิลิต จากวรรณคดีสโมสรซึ่งดัดขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2457 เนื้อเรื่องในลิลิตพระลอเป็นแบบโศกนาฏกรรม มีเหตุการณ์สะเทือนใจ หลากหลาย อารมณ์ ทั้งรัก โศก เศร้า ตื่นเต้น การใช้ถ้อยคำมีความไพเราะเพราะพริ้ง ซาบซึ้ง ครึงใจเป็นอย่างยิ่ง ส่วนวนที่ใช้มีครบทุกรสของวรรณคดีหลายบทหลายตอนมีผู้จดจำจนขึ้นใจและยังนำมาใช้กระทั่งถึงทุกวันนี้ เช่น “เสียงลือเสียงเล่าอ้าง อันใด” “ยามไร้เค็ดคอกหญ้า แซมผม” “ไคไคโนโลกล่วน อนิจจัง” เป็นต้น

ผู้แต่ง ไม่ทราบผู้แต่งและสมัยที่แต่ง สันนิษฐานว่าเป็นพระราชโอรสองค์ใดองค์หนึ่งของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแต่งถวายเมื่อครั้งยังเป็นพระยุพราช ภายหลังจากเสร็จศึกสงครามกับทางเหนือแล้วนำเอาเรื่องที่มีชื่อเสียงของทางเหนือไปแต่ง

ลักษณะการแต่ง การแต่งเริ่มต้นด้วยรายคำ ต่อด้วยโคลงสี่สุภาพที่กลายมาจากโคลงฉันท์ ต่อมาเป็นรายสุภาพสลับกับโคลงสุภาพดำเนินเรื่องไปจนจบ บางตอนมีรายโบราณแทรก ตอนท้ายต่อด้วยโคลงสี่สุภาพอีกสองบท เป็นเนื้อความเกี่ยวกับผู้แต่งรวมมีบทประพันธ์อยู่ 600 บท

สาระสำคัญ ลิลิตพระลอเป็นนิยายรักอมตะของทางเหนือ คือ เรื่องพระเพื่อนพระแพง

คุณค่าที่ได้รับ คุณค่าจากเรื่องนี้ เช่น

1. ด้านภาษา

- มีโคลงสี่สุภาพที่ถูกต้องตามแบบฉันทลักษณ์ทุกประการ คือ

- มีรศวรรณคดีที่ครบถ้วนทุกรส
- ใช้ภาษาเก่าและมีภาษาถิ่นเหนือแทรกอยู่มาก

2. ด้านการปกครอง ทำให้รู้ถึงคุณลักษณะของผู้นำที่จะต้องเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว

3. ด้านวัฒนธรรมประเพณี

- ค่านิยมทางสังคมที่จะไม่ทำผิดประเพณี
- การอบรมสั่งสอนลูก

4. ด้านศาสนาและความเชื่อ

- กติกรรมตามหลักศาสนาพุทธที่เชื่อในเรื่องบาปบุญ

5. ด้านอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ลิลิตพระลอเป็นเรื่องมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตต่อมาเป็นจำนวนมาก เช่น

- พระโหราธิบดีได้นำเอาโคลงที่ถูกต้องตามแบบแผนฉันทลักษณ์มาใช้เป็นตัวอย่างการท่องจำโคลงสี่สุภาพในหนังสือจินตามณี
- สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกทรงเลียนแบบโคลงบางบทในการแต่งลิลิตตะเลงพ่าย
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงประพันธ์เรื่องพระลอเป็นบทละครร้อง

แบบเรียนและวรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) เป็นช่วงที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีการติดต่อค้าขายกับชาวตะวันตก เช่น โปรตุเกส ฮอลแลนด์ อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น พวกบาทหลวงได้เข้ามาเผยแพร่คริสตศาสนาและได้ตั้งโรงเรียนเพื่อสอนหนังสือพร้อมกับสอนศาสนาควบคู่กันไป โรงเรียนที่ตั้งขึ้นในขณะนั้นได้แก่ โรงเรียนศรีอยุธยา โรงเรียนมหาพราหมณ์ วิทยาลัยคอนสแตนติน โรงเรียนสามเณร และ วิทยาลัยแห่งชาติ (ขจรสุขพานิช 2509, 113) แต่เมื่อสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โรงเรียนเหล่านี้ก็ปิดไป

สมัยนี้มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตและกวีที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ คือ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไปจนถึงราษฎรสามัญชน ต่างมีความสนใจในกวีนิพนธ์เป็นอันมาก ยุคนี้จึงนับว่า เป็นยุคทองของวรรณกรรมไทย เพราะมีรัตนกวีและนักปราชญ์ราชบัณฑิตหลายท่านแต่งวรรณคดีที่สำคัญไว้หลายเรื่อง เช่น พระมหाराชครูแต่งเสื่อไคคำฉันท์ และสมุทรโฆษคำฉันท์ในตอนต้น ส่วนตอนกลางสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงแต่งต่อ ศรีปราชญ์แต่งอนิรุทธคำฉันท์และโคลงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ พระศรีมโหสถแต่งโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์ โคลงอักษรสามหมู่และกาพย์ห่อโคลง เป็นต้น

ก่อนสิ้นสุดสมัยอยุธยาตอนปลายใน พ.ศ. 2310 ยังมีอีกช่วงหนึ่งที่วรรณกรรมรุ่งเรืองคือ ช่วงแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301) ซึ่งเป็นยุคที่มีกวีนักปราชญ์ราชบัณฑิตจำนวนมาก ฝากผลงานกวีที่สำคัญไว้ในบรรณพิภพ ให้ใช้เป็นแบบอย่างและเป็นแรงบันดาลใจให้กวีรุ่นหลังแต่งคำประพันธ์อีกหลายเรื่อง กวีที่มีชื่อเสียง เช่น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร (เจ้าฟ้ากุ้ง) ทรงแต่งวรรณคดีศาสนา 2 เรื่อง ชื่อ นันโทปนันทสูตรคำหลวง และ พระมาลัยคำหลวง แล้วยังทรงแต่งกาพย์เห่เรือ กาพย์เห่ กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง เพลงยาว ฯลฯ บท

พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมีความไพเราะยอดเยี่ยมเป็นที่สุด ยากจะหาผลงานกวีใดมาเทียบเทียมได้

เนื่องจากสมัยนี้เริ่มมีแบบเรียนภาษาไทยแล้ว จึงขอกล่าวถึงวรรณกรรมที่นำมาใช้เรียนในโรงเรียนพอสังเขป ดังนี้

วรรณกรรมที่นำมาใช้เรียน

วรรณกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลายที่นำมาใช้เรียนนั้น บางเรื่องใช้เรียนตามหลักสูตร ใน พ.ศ. 2503 แล้วไม่ได้นำมาใช้เรียนอีก บางเรื่องยังนำมาใช้เรียนอยู่ บางเรื่องไม่ได้ใช้ฉบับสำนวนในสมัยอยุธยาแต่เอาฉบับสำนวนที่ง่ายกว่ามาเรียน และอีกหลายเรื่องที่คัดตอนมาแล้วมีคำอธิบายเพื่อให้เข้าใจเรื่องที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามวรรณกรรมที่สำคัญสมัยอยุธยามีเรียนในภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นวิชาเลือกเสรี คือ ท.031 - ประวัติวรรณคดี 1

ตัวอย่างวรรณกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลายที่มีในแบบเรียนเล่มต่าง ๆ เช่น

1. แบบเรียนวรรณคดีไทย เล่ม 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้แก่

- สมุทโฆสชาดก ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ซึ่งเป็นชาดกเรื่องเดียวกับสมุทโฆสคำฉันท์

- กาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดงของ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

2. แบบเรียนวรรณคดีไทย เล่ม 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ได้แก่ จดหมาย - ราชทูตไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ของ พระยาโกษาธิบดี (ปาน)

3. ภาษาวิจารณ์เล่ม 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้แก่ กาพย์เห่เรือ ของ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

แบบเรียนเล่มแรกของไทย - จินตามณี

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงให้อิสระแก่บาทหลวงในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ประกอบกับมีผู้คนตื่นตัวที่จะเรียนรู้หนังสือมากขึ้น จึงทำให้คนนิยมไปเรียนใน

โรงเรียนของหมอสอนศาสนา หรือคณะมิชชันนารีเป็นจำนวนมาก คนไทยได้เปลี่ยนศาสนาไปเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์เพื่อจะเรียนหนังสือและเรียนศาสนาควบคู่กันไปด้วย นอกจากนั้น คณะมิชชันนารียังต้องการให้พระมหากษัตริย์ทรงเข้ารับด้วย แต่ไม่ประสบความสำเร็จ (อุทร ภูมธน 2527, 25-26) สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงวิตกว่า ถ้าฝ่ายไทยไม่จัดการบำรุงการศึกษาให้เจริญรุ่งเรืองแล้ว จะเป็นการเสียเปรียบ และในขณะนั้น พระโหราธิบดีเป็นนักปราชญ์ทางภาษาและวรรณคดีอยู่ จึงทรงรับสั่งให้พระโหราธิบดีแต่งตำราสอนภาษาไทยขึ้น (เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล 2525, 7) ตำรานี้คือ “จินดามณี” นับว่า เป็นตำราเรียนภาษาไทยเล่มแรกเท่าที่ค้นพบได้

ชื่อหนังสือ “จินดามณี” สำหรับความหมายของชื่อหนังสือ “จินดามณี” แปลว่า แก้วสารพัดนึก ซึ่งหมายถึงผู้ที่เรียนหนังสือนี้แล้วมีความรู้แตกฉานทางภาษาไทยเปรียบเสมือนกับมีแก้วสารพัดนึกที่มีค่าควรเมืองอยู่กับตัว

ผู้แต่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานว่า พระโหราธิบดีได้แต่งแบบเรียนจินดามณีและพระราชพงศาวดาร (พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ) ตามพระราชดำริของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อใช้เป็นตำราเรียนของเด็กไทยและเป็นการให้ความรู้แก่ชาวต่างประเทศที่เข้ามาเมืองไทย (ธวัช ปุณโณทก 2527, 34)

ลักษณะการแต่ง การแต่งจินดามณีมีลักษณะที่ควรตั้งข้อสังเกตอยู่ 2 ประการคือ

1. บทไหว้ครู หรือเรียกว่า ประณามพจน์ ตามปรกติแล้วจะมีอยู่ในตอนแรกของหนังสือเท่านั้น แต่ในจินดามณีมีถึง 4 แห่ง ได้แก่

- 1) ตอนเริ่มต้น ก่อนอธิบายศัพท์
- 2) ตอนก่อนอธิบายการใช้ ต ศ ษ
- 3) ตอนก่อนอธิบายการแจกแม่สะกด
- 4) ตอนก่อนอธิบายฉันทลักษณ์

จากลักษณะดังกล่าวนี้ รัช ปุณโณทก (2527, 60) วินิจฉัยเป็น 2 กรณีคือ หนังสือจินตคามณีมีผู้แต่งหลายท่าน แต่ละท่านแต่งเป็นตอน ๆ สำหรับใช้สอนลูกศิษย์ในสำนักเรียนของตน พระโหราธิบดีจึงนำมารวบรวมและแก้ไขปรับปรุงบางส่วนรวมเป็นเล่มเรียกว่า “จินตคามณี” หรืออีกกรณีหนึ่ง พระโหราธิบดีตั้งใจเขียนเป็นตอน ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับลูกศิษย์ที่มาสักรเรียนในสำนักเรียนของท่าน ภายหลังได้บันทึกรวมเป็นเล่มเดียวกันและเรียกชื่อว่า “จินตคามณี”

2. เนื้อหาแบ่งเป็นตอน ๆ ไม่ต่อเนื่อง และไม่เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก เช่น กล่าวถึงศัพท์ก่อนที่จะสอนให้รู้จักตัวอักษร สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ เป็นต้น ในกรณีนี้ขอตั้งข้อสังเกตว่า น่าจะมาจากการรวบรวมนำมาคิดเป็นเล่มสมุดไทยที่คัดลอกมาจากต้นฉบับเดิมในสมัยอยุธยาไม่ได้คัดเรียงลำดับเล่ม

สาระสำคัญ เนื้อหาในจินตคามณีมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. ภาคอักษรวิธี มี 3 ตอน ดังนี้

1.1 ศัพท์อักษร หรือ อักษรศัพท์ เป็นการรวบรวมคำยากที่มักอ่านและเขียนผิดได้แก่ คำพ้องเสียง คำศัพท์พร้อมคำแปล และคำพ้องความหมาย

1.2 การใช้ ส ศ ษ ไม้มีววน ไม้มีลาย การใช้ ฤ ฤา ฤ ฤา

1.3 การจำแนกอักษร อธิบายสระ พยัญชนะ การประสมอักษรให้เป็นคำ การผันเสียงวรรณยุกต์เอก และโท การแจกแม่สะกดทั้งเก้าแม่ คำเป็น คำตาย

2. ภาคฉันทลักษณ์ มี 2 ตอน ดังนี้

2.1 การอธิบายโคลง กาพย์ กลอน และฉันท์ พร้อมทั้งยกตัวอย่างจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น ลิลิตพระลอ มหาชาติคำหลวง บทพากย์รามเกียรติ์

2.2 รหัสอักษร ไม่มีคำอธิบาย มีเพียงตัวอย่าง ผู้อ่านจะต้องถอดรหัสหรือถอดกลให้ได้ เรียงลำดับให้ถูกต้องจึงจะอ่านได้ใจความ เช่น ไทยนับสาม ไทยนับห้า ไทยหลง ฤาษีแปลงสาร อักษรเลข เป็นต้น

จินตคามณีฉบับสมัยพระเจ้าบรมโกศ

ต่อมาภายหลังได้มีการค้นพบจินตคามณีอีกเล่มหนึ่ง ระบุปีที่แต่งซึ่งเป็นปีแรกในรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ ปี พ.ศ. 2275 แต่ไม่ได้บอกชื่อผู้แต่งไว้ จึงเรียกชื่อจินตคามณีฉบับนี้ตามสมัยที่แต่งว่า “จินตคามณีฉบับสมัยพระเจ้าบรมโกศ”

ผู้แต่ง เนื่องจากผู้แต่งไม่ได้ระบุชื่อไว้ จึงสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตในสมัยพระเจ้าบรมโกศ สมัยนี้ วรรณคดีมีความเจริญรุ่งเรืองมาก จึงทำให้มีผู้คนชวนขวนขวายศึกษาหาความรู้ ผู้แต่งคงจะแต่งขึ้นสำหรับใช้สอนศิษย์ในสำนักของตน เหมือนเป็นคู่มือครู หรือบันทึกการสอน มากกว่าที่จะเขียนสำหรับใช้เป็นแบบเรียนโดยทั่วไป ทำให้จินตคามณีฉบับสมัยพระเจ้าบรมโกศ ไม่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากเท่ากับจินตคามณีฉบับพระโหราธิบดี

ลักษณะการแต่ง เป็นความเรียงร้อยแก้ว ใช้ในการอธิบายอักษรวิธีเท่านั้น ไม่มีภาคฉันทลักษณ์เหมือนจินตคามณีฉบับพระโหราธิบดี (ธวัช ปุณโณทก 2527, 62)

สาระสำคัญ เนื้อหามีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับภาษาไทย ได้แก่

1.1 การประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พระร่วงเจ้า) ได้ระบุไว้เป็นจุดศักราช 645 ส่วนในศิลาจารึกบอกเป็นมหาศักราช 1205 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 1826

1.2 การแต่งมหาชาติคำหลวง เป็นหลักฐานทำให้ทราบข้อมูลที่แน่ชัดว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดให้ประชุมสงฆ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2025

2. เนื้อหาการอ่านเขียนภาษาไทย แบ่งเป็น 4 ตอน คือ

2.1 อักษรไทย กล่าวถึง สระ พยัญชนะ การอ่านเสียงพยัญชนะ การผันเสียงวรรณยุกต์ตามไตรยางค์

2.2 ศัพท์สัท แม่ต่าง ๆ 8 แม่ และ แม่ ก.กา คำเป็น คำตาย และพยัญชนะร หัน

2.3 การใช้เครื่องหมายต่าง ๆ อธิบายการใช้ และบอกวิธีอ่านด้วย

2.4 คำพ้องรูป เป็นคำที่เขียนเหมือนกัน แต่อ่านออกเสียงต่างกัน และมีความหมายแตกต่างกัน.